

АКСІОСФЕРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 37.011.3

Вероніка Паскар, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи
та управління освітніми закладами
Бердянського державного педагогічного університету

АКСІОСФЕРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті досліджується розвиток аксіосфери майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: аксіосфера, інтеграція, педагогічна культура, аксіоструктура.

В статті исследуется развитие аксиосферы будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: аксиосфера, интеграция, педагогическая культура, аксиоструктура.

Development of axiosphere of future teacher of initial classes is probed in the article.

Keywords: axiosphere, аксіосфера, integration, pedagogical culture, аксіоструктура.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.

Переорієнтація сучасного світового суспільного розвитку на розвиток людини, її особистісних та культурних якостей, без сумніву, вплинула на молоде українське суспільство.

XXI століття – досить суперечлива епоха в історії людства. Розвиток інтеграції спирається на холістські тенденції розуміння об'єктивної реальності як у науці, так і у філософії (В. Гейзенберг, І. Пригожий, А. Ейнштейн). Сучасна освіта як засіб пізнання світу повинна забезпечити інтеграцію різних способів його засвоєння й тим самим збільшити творчий потенціал учителя початкових класів для вільних і осмислених дій, цілісного відкритого сприйняття й усвідомлення світу.

У сучасному педагогічному словнику М. Ярмаченка [10, 229] поняття “інтеграція” розкрито, в такому ракурсі: інтеграція (від лат. integratio – відновлення, поповнення, від integer – цілий):

1) поняття, що означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, що веде до такого стану.

2) процес зближення і зв'язку наук, що відбувається водночас із процесами їх диференціації.

Як свідчить аналіз наукових праць, інтеграція різних способів засвоєння людиною світу, розвиток холістських процесів у науці, філософії й на практиці дотепер не знайшли необхідного відбиття в сучасній освіті. Це позначається в подальшій предметній диференціації наукового знання як засобу досягнення ефективності навчання. Поки що система освіти сліпо наслідує постійно зростаючу диференціацію науки, прагнучи досягти недосяжного.

Треба відзначити, що з одного боку

неоднозначність позиції щодо визначення інтеграції значною мірою ускладнює проведення наукових досліджень, але з іншого, – дозволяє науковцям усвідомлювати, що будь-яке із запропонованих тлумачень має свої обмеження у використанні, що кожен з них вносить певну лепту в розв'язання ціннісної проблематики взагалі.

Виходячи з наявних реалій і особливостей початкової ланки освіти, можна констатувати, що педагогічна культура вчителя початкових класів – це інтегральна якість особистості вчителя, що проектує його загальну культуру в професійну сферу, це синтез високого професіоналізму й внутрішніх властивостей педагога, володіння методикою викладання й наявності культуротворчих здібностей. Це міра творчого засвоєння й перетворення накопиченого людством досвіду. Учитель початкових класів, який володіє високим рівнем педагогічної культури, має добре розвинені педагогічне мислення й свідомість, має творчий потенціал і є осередком всесвітнього культурно-історичного досвіду.

У національній освіті (Закон України “Про вищу освіту”) [5, 134] сьогодні проголошений пріоритет загальнолюдських цінностей і вільного розвитку особистості. Тому і в аксіосфері вчителя початкових класів повинні превалювати саме моральні, етичні, культурні ціннісні орієнтири.

В останнє десятиліття, в зв'язку з проведеними в нашій країні трансформаціями, процес підготовки вчителя початкових класів прямо пов'язаний з розвитком особистості, з майбутнім людини й людства в цілому. Реалії сучасного культурного тла пов'язані з проблемою ціннісної інверсії, на яку вказують багато педагогів, психологів, філософів. Це хворобливий стан соціально-морального здоров'я громадян всіх вікових категорій викликаний рядом об'єктивних причин, у числі яких зміни в

АКСІОСФЕРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

соціальній, політичній, матеріальній й іншій сферах життя суспільства, експансія споживчої культури й ін. Найбільше ціннісна інверсія відбилася на молодому поколінні, для великої частини якого індивідуально-утворюючими цінностями стають соціальне утриманство, байдужість, пристосовництво, відсутність духовності, втрата цінностей. Загострилася необхідність збереження загальнолюдських цінностей. Суспільство має потребу в гуманізації, а сучасний учитель початкових класів – у сформованій аксіосфері.

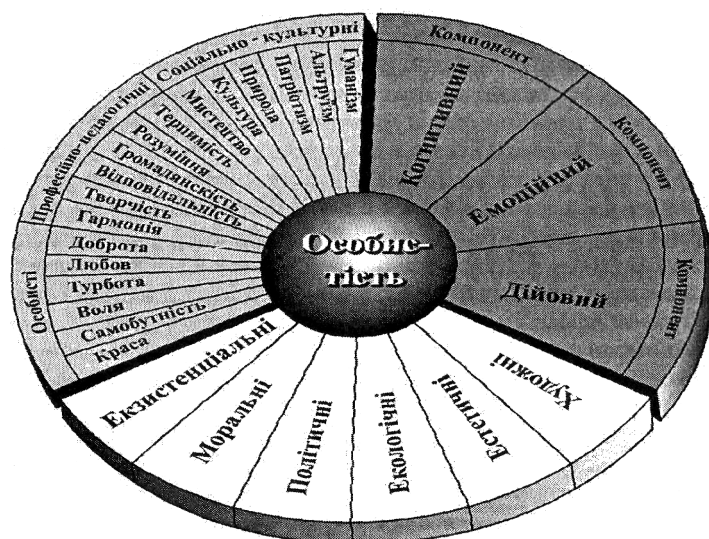
Мета статті. Ареал нашого дослідження має на меті розглянути аксіосферу майбутнього вчителя початкових класів – унікальне духовне утворення, яке включає ціннісні орієнтації, що забезпечують самозбереження людини в просторі й у часі.

Виклад основного матеріалу. Доцільно зазначити, що моделювання такої системи – це діагностичний і прогностичний процес у визначенні актуального стану та найближчих перспектив розвитку системи освіти, майбутнього України в цілому. Оскільки ціннісні орієнтації опосередковують ставлення людини до світу й до самого себе, важливо розвивати ті, що мають духовне наповнення й цілеспрямовано впливають на розвиток самобутності, внутрішньої глибини особистості й спільноти, багатогранності проявів у сфері освітньої системи.

цілі й виконувати проектування діяльності, з'ясовувати пріоритети й критерії педагогічного процесу, спрямовувати власне педагогічну діяльність і духовне спілкування учасників системи освіти [9, 299 – 300].

Теоретичний аналіз наукової літератури, присвяченої взаємодії культури й освіти в сучасній освітній системі, дозволяє зробити висновок про те, що у світлі аксіології – це універсальний спосіб існування людини в природі. “Образ світу” як принцип історичної типології, ціннісної (естетичної) свідомості й культурної практики. Основними параметрами образу світу у формі цінностей можна виділити наступні: просторово-тимчасові характеристики природного й культурного середовища в їхніх відносинах до людини; якості соціально-господарських зв'язків; подання про ціннісний зміст мов; про сутнісні сили й здібності людини, її цілі і можливості у відносинах до світу, до самої себе; про способи й цілі сприйняття-розуміння й споруджування-відновлення культурних форм; способи отримання й кодування цінностей, що характеризують тип культури: мова, міф, віра, обряд, наука, мистецтво. На наш погляд доцільним є визначення поняття “аксіосфера” для позначення світу цінностей і ціннісного відношення в будь-якому його розумінні: буття “ідеал загального царства цілей (розумних істот)” (І. Кант) або трансцендентальні цінності

Діаграма

Розвиток аксіосфери майбутнього вчителя початкових класів має принципове значення для становлення особистісно-креативної педагогічної культури. Насамперед, це пояснюється тим, що ціннісні орієнтири допомагають точно визначати

неокантіанців; “буття цінностей у якості ідеального” (Н. Гартман); якийсь “третій світ” за ідеєю (К. Поппера); “буття цінностей засноване Богом” (Н. Лосський); сфера “змістів” (А. Лосев). Цей перелік трактувань аксіосфери можна було б продовжити, але нам хотілося б підкреслити, що аксіосфера охоплює цінності, насамперед у їхньому об’єктивному бутті, підкреслює онтологічний аспект ціннісного відношення. Але аксіосфера містить у собі й суб’єктивний світ цінностей подань, оцінок і всіх різноманітних проявів ціннісної свідомості.

Як і семіосфера (поняття, введене Ю. Лоцманом в 1984 р. за аналогією з поняттями В. Вернадського “біосфера” й “ноосфера”), аксіосфера неоднорідна й внутрішньо різноманітна, але її елементи перебувають у системно-діалектичному відношенні. Термін “аксіосфера”, таким чином, позначає всю галузь ціннісного

АКСІОСФЕРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

відношення людини до світу й світу до людини. Він включає, по-перше, світ цінностей (як би його не трактувати); по-друге, суб'єктивну реальність ціннісної свідомості у вигляді ціннісних подань, оцінок, смаків, ідеалів, норм, канонів, зразків; по-третє, результати творчої діяльності, що освоює об'єктивні цінності завдяки ціннісній свідомості, яка створює нові цінності. Поняття "аксіосфери" має на увазі єдність ціннісних явищ, системно-структурний зв'язок між ними, який "прагне вловити" та або інша класифікація цінностей.

На сучасному етапі науковці (Н. Асташова, І. Бех, В. Крижко, Я. Кодлюк, Н. Ткачова, О. Савченко, В. Сластьонін) розглядають школу як аксіосферу, урок як артефакт і простір культури, а також сучасні стратегії освіти. Становлення морально-етичної парадигми освіти як альтернативної техногенної споживчої цивілізації, модель культуротворчої школи як цілісного, ціннісно-орієнтованого освітнього процесу.

Якщо про визначення, структуру й зміст цінностей в аксіології накопичено досить матеріалу, то розробленість теоретичного, методологічного й практичного аспектів трансформації аксіосфери в тому числі й на матеріалі педагогічної культури вчителя початкових класів, недостатня.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить: у теорії культури цінності займають особливе місце. П. Сорокін вважав, що "саме цінність є основою й фундаментом усякої культури". Культура, за визначенням Г. Риккєрта, "процес реалізації загальних соціальних цінностей протягом історичного розвитку". Н. Лоський визначав цінності як "... визначальний зміст всього світу в цілому, і кожної особистості, і кожної події", а також головною й спонукальною силою в суспільстві. На думку Вижлецова [11], цінності визначають зсередини, з глибин індивідуального й соціального життя те, що ми називаємо культурою народу й суспільства, і саме так цінності стають ядром культури. Питання про взаємозв'язок розвитку аксіосфери розвитком культури бачиться фундаментальним, оскільки цінності є найважливішим елементами не тільки структури культури, але й її історичної динаміки.

Історія культури доводить твердження взаємозумовленості змін ціннісної парадигми як змістовного компонента й культурних форм хронологічно наступних типів або етапів культури. Так, матриархальна культура змінюється патріархальною, тобто аксіоструктура з домінантою жіночого початку – аксіоструктурою з домінантою чоловічого, релігійна домінанта цінностей традиційного типу культури (з

домінантами жіночого характеру) – науковою домінантою креативного типу (з вираженими "чоловічими" параметрами), цінності трансцендентної сфери – цінностями іманентної – через "трансцендентальні" цінності перехідних періодів (типів) культури, певним чином синтезуючі протилежні цінності. Через виявлення ціннісних домінант того або іншого історичного періоду культури можливе визначення так званих "жіночих" й "чоловічих" періодів. П. Флоренський розробив відповідну їм концепцію зміни так званих "середньовічного" ("нічного") і "відродженного" ("денного") типів культури, в основі яких у першому випадку лежить релігійний культ Бога, а в другому – культ людини. За цими визначеннями перший тип характеризується такими сутнісними рисами, як цілісність, органічність, соборність і динамізм, а другий – індивідуалізмом, роздробленістю, духовною пасивністю й статичністю, що свідчить про регрес культури в історії людства. І. Хейзинга, визначаючи цінності як "гіперболічну ідею життя", тобто визнаними в конкретному суспільстві й співвіднесеними з колективною свідомістю, а також те, що розквіт якого-небудь історичного типу культури свідчить про рівновагу між матеріальними й духовними цінностями й між самими духовними; зазначив, що культура ж як спосіб життя й втілення морально-етичного ідеалу не може бути "прогресивною", тому що рано або пізно відбувається перевертання ідеалу, й порушення, що рівноваги цінностей приводить до занепаду культури.

Сучасні дослідники не мають спільних поглядів з цього питання, наприклад М. Каган [6, 15 – 16] у твердженні про динаміку цінностей виходить з поняття динамічної структури ієрархії цінностей. Оскільки "в історії культури співвідношення різних цінностей незмінно, але має безліч різних конфігурацій", то ми розглядаємо "історію культури як процес розвитку який покладений в основі її ціннісної свідомості", то виявляється чинний закон нерівномірного розвитку (відкритий Гегелем), що приводить до зміни аксіоструктури за рахунок зміни ціннісних домінант. Таким чином, на вершині ієрархії цінностей виявляється не один, а інший вид цінностей.

Викладаючи принцип аксіологічної теорії, М. Каган [7, 74] приділив особливу увагу сполученню синхронічного й діахронічного розгляду аксіосфери. Під таким сполученням він мав на увазі нерозривність аналізу формування й зміни системи цінностей. Політична культура не є споконвічно заданим, незмінним феноменом.

АКСІОСФЕРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Стійкі характеристики політичної культури, такі як, наприклад, масові політичні орієнтації, здатні змінюватися відповідно до соціальної практики.

Слід зазначити, що в межах однієї субкультури (наприклад, учителів початкових класів одного історичного етапу) може спостерігатися виражена “різногосиця” цінностей, однак вона буде свідчити або про появу альтернативного варіанта аксіоструктури в майбутньому, як і про залишкове явище аксіосфери минулого, або про наявність такої інтегруючої цінності даної культури, що дозволяє безконфліктне співіснування різних ціннісних структур. При цьому в такому синхронічному дослідницькому зрізі необхідно враховувати й пропорційне співвідношення різних типів аксіоструктур, і приналежність їхніх носіїв до певних поколінь.

Отже, діахронічна філогенетична зміна ціннісної структури культури припускає його нерівномірність. У синхронічному розгляді кожного історико-типологічного періоду культури в цілісному аксіопросторі виявляється діалогічна взаємодія ціннісних структур різних субкультур або суб’єктів однієї субкультури. Однак, при всій можливій різномірності нарахованих у культурі аксіоструктур усі вони об’єднані загальним полем аксіосфери розглянутого історичного періоду. Можна образно уявити дане положення як історичне – “тимчасове” – інтегрування ціннісного полі структурного простору педагогічної культури вчителя початкових класів.

З’ясувавши зумовленість і деякі закономірності розвитку аксіосфери в сфері культури, необхідно більш докладно розглянути механізми й алгоритм її трансформації в історичному процесі. Для цього залучаються синергетична й синергетико-акмеологічна концепції. Опосередкований зв’язок ціннісної системи з ідеалом припускає почати розгляд її модифікації зі зміни “долі” ідеалу, який визначає, що й система цінностей суспільства переживає періоди підйому й занепаду.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що будь-яка система цінностей містить у собі якийсь схований порок, після усвідомлення якого відбуваються спроби його усунення за допомогою того ж ідеалу, тобто сам ідеал піддається різним модифікаціям. Виникає серія альтернативних варіантів – “версій” – ідеалу, протиріччя між якими підсилюються, перетворюючи їхнє спільне існування в боротьбу вже самостійних ідеалів і відповідно до цього, породжують зміни. Дані процеси наростаючого антагонізму ведуть суспільство до стану глибокої кризи, але вони ж підсилюють потребу в “новому глобальному

ідеалі”, що дозволяє перебороти виниклу кризу. Його наступна реалізація усуває систему протиріч і виводить суспільство з кризи.

Соціальна стійкість суспільства, наявність загальних цілей, що сформувала несуперечлива аксіосфера соціуму дозволяють розраховувати на успіх активних інформаційних впливів на евентуального інформаційного супротивника, можливі відповідні дії якого не приведуть до миттєвої переоцінки подій, які відбуваються в суспільстві.

Аксіосфера культурного простору майбутнього вчителя початкових класів породжується розходженнями оцінюваних сфер реального світу, в її структурі правомірне виділення соціально-політичних, екзистенційних, моральних, естетичних, професійно-педагогічних цінностей.

Виховне значення цінностей визначається тим, що процес їх засвоєння і реалізації включає особисті характеристики, смисловий склад освіти, оптимізує взаємодію суб’єктів у педагогічному процесі. Усе це активізує особистість вчителя початкових класів і стимулює бажання займатися вдосконаленням духовної сфери вчителя початкових класів.

Висновки. Отже, аксіосфера майбутнього вчителя початкових класів включає систему цінностей, які є внутрішніми, емоційно усвідомленими особистістю орієнтирами її діяльності та відповідають індивідуальним особливостям людини, рівню культури вимогам суспільства. Регулятивне значення ціннісних орієнтирів учителя початкових класів знаходиться в прямій залежності від рівня духовності людини або педагогічного колективу.

1. Асташова Н.А. *Учитель: проблема выбора и формирования ценностей [Текст]* / Н.А. Асташова. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2000. – 272 с.

2. Бех І. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості // РШ. – 1995. – № 5. – С. 23.

3. Бех І. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості // Початкова школа. – 2001. – № 12. – С. 34.

4. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання – нова освітня філософія // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 17.

5. Каган М.С. *Философская теория ценности [Текст]* / М.С. Каган. – Санкт-Петербург: ТООТК “Петрополис”, 1997. – 302 с.

6. Каган М.С. *Системный подход и гуманитарное знание: Избранные статьи [Текст]* / М.С. Каган. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1991. – 384 с.

7. Крижко В.В. *Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч. посібник [Текст]* / В.В. Крижко. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ФОНДАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

8. Крижко В.В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою: навч. посібник [Текст] / Крижко В.В., Мамаєва Й.О. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.
9. Педагогічний словник / Упоряд. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
10. Савченко О.Я. Від людини освіченої – до людини культури. Ціннісні орієнтації загальноосвітньої підготовки учнів // Рідна школа. – 1996. – №5 – 6. – С. 2 – 4.
11. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підр. для студентів педагогічних факультетів [Текст] / О.Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
12. Савченко О.Я. Альтернативні можливості початкової освіти // Початкова школа. – 1994. – №5. – С. 3 – 6.
13. Сластенин В.А., Томарин В.З., Яковлева Д.С. Теоретико-методологические основы исследования социально-активной личности учителя. // Сб. научн. труд.: Формирование социально-активной личности учителя. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1983. – С. 3 – 7.
14. Сластенин В.А., Каширин В.П. Психология и педагогика [Текст] / В.А. Сластенин, В.П. Каширин. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 480 с.
15. Сластенин В.А., Чижикова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию [Текст] / В.А. Сластенин, Г.И. Чижикова. – М., 2003. – 192 с.
16. Сластенин В.А. Избранные труды [Текст] / В.А. Сластенин. – М., 2000. – 196 с.
17. Ткачова Н.О. Аксіологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: монографія. – Луганськ: Луганський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. Х.: Видавництво “Каравела”, 2006. – 300 с.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2010

УДК 338.534

Богдан Наконечний, старший викладач кафедри менеджменту,
маркетингу та підприємництва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ФОНДАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті автор розглядає основні напрямки підвищення ефективності управління основними фондами на підприємстві, досліджує як інтенсивні так екстенсивні шляхи їх реалізації.

Ключові слова: управління, підприємство, основні фонди, ефективність, амортизаційна політика, екстенсивне використання, соціальні фактори, матеріальне стимулювання.

В статье автор рассматривает основные направления повышения эффективности управления основными фондами на предприятии, исследует как интенсивные так экстенсивные пути их реализации.

Ключевые слова: управление, предприятие, основные фонды, эффективность, амортизационная политика, экстенсивное использование, социальные факторы, материальное стимулирование.

In the article an author examines basic directions of increase of efficiency of management capital assets on enterprise, studies as intensive such extensive ways of their realization.

Keywords: management, enterprise, capital assets, efficiency, depreciation policy, extensive use, social factors, financial stimulation.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність, яка здійснюється протягом тривалого часу потребує певного узагальнення, систематизації та аналізу її різних напрямків, етапів, а також складових, що впливають на ефективність господарювання. Однією з важливих складових ефективності виробничої діяльності є ступінь досконалості використання основних фондів.

До основних шляхів підвищення ефективності використання основних фондів на підприємстві слід віднести наступне:

- удосконалення амортизаційної політики в державі, та ефективну її реалізацію на підприємстві;
- формування заходів спрямованих на поліпшення їх екстенсивного використання, в

першу чергу тих, які спрямовані на підвищення змінності роботи устаткування;

- формування соціальних факторів, як методу управління основними засобами;
- застосування факторів матеріального стимулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми підвищення ефективності управління основними фондами підприємства, зокрема в напрямку вдосконалення амортизаційної політики, активно досліджувались як вітчизняними економістами І.А. Бланком, М.П. Герасимчуком, О.С. Кузьмінім, П.А. Орловим, Ю.М. Петровичем, В.П. Савчуком та іншими, так і закордонними вченими І. Ансоффом, Е. Нікбахтом, Й. Шумпетером та іншими.